

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه بیرجند
ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا

عنوان:

بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی

استاد راهنما:

دکتر مفید شاطری

استاد مشاور:

دکتر جواد میکانیکی

نگارش:

الهام قنبری

شهریور ۱۳۹۳

تقدیم به:

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است:

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پرمهر پدرم
به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه
مهر

که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هرچه بکوشم قطره ای از دریای بی کران
مهربانیتان را سپاس نتوانم بگویم.

و به همسرم، اسطوره زندگیم، پناه خستگیم، امید بخش جانم که آسایش او آرامش من است.
و به برادر و خوهرانم :

که با هم آغاز کردیم، در کنار هم آموختیم و به امید هم به آینده چشم می دوزیم. قلبم لبریز
از عشق به شماست و خوشبختی تان منتهای آرزویم.

تقدیر و تشکر

اینک که به لطف پروردگار و با راهنمایی‌های ارزنده استاد بزرگوار جناب آقای دکتر مفید شاطری نگارش این رساله به اتمام رسیده است، لازم می‌دانم از ایشان که با سعه صدر و زحمات فراوان و رهنمودهای ارزشمند خود در انجام این پژوهش اینجانب را یاری فرمودند، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم. همچنین از استاد مشاور گرانقدر جناب آقای دکتر جواد میکانیکی که با نکته‌سنجیها و تذکرات دقیق شان زمینه پربار شدن این رساله را فراهم آوردند سپاسگزارم. باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

چکیده

کارآفرینی فرآیند ایجاد و دستیابی به فرصت‌ها و دنبال کردن آن‌ها بدون توجه به منابعی است که در حال حاضر موجود است. این پژوهش با هدف بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی بخش مرکزی شهرستان ابرکوه، صورت گرفته است. این پژوهش بر مبنای هدف در زمره تحقیقات کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش از نوع پژوهش‌های توصیفی تحلیلی است و بخش‌هایی نیز از روش همبستگی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی آن توسط استادان راهنما و مشاور و کارشناسان مربوطه مورد تأیید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه به کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که بیانگر پایایی مطلوب می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زنان کارآفرین بخش مرکزی می‌باشد که تعداد آنها ۲۵۰ نفر می‌باشد که به صورت تمام شماری انجام گرفت. یافته‌های تحقیق در بخش تحلیل همبستگی بیانگر آن است که بین ویژگی‌های فردی (سن، خلاقیت، مهارت، تعداد اعضای خانواده و ...) و عوامل کارآفرینی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌ها بیانگر آن است که بین تجربه کارآفرینی و عوامل کارآفرینی زنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بین منابع کسب اطلاعات کارآفرینی و گرایش به کارآفرینی زنان روستا نیز رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تجربه کارآفرینی، ویژگی‌های فردی و منابع کسب اطلاعات کارآفرینی به ترتیب اهمیت در گرایش به کارآفرینی زنان روستا مؤثر می‌باشند.

کلمات کلیدی: زنان روستایی، کارآفرینی، اشتغال، بخش مرکزی ابرکوه.

فهرست مطالب

فصل اول کلیات تحقیق	۱
مقدمه	۲
۱-۱ بیان مسئله	۳
۲-۱ اهمیت تحقیق	۵
۳-۱ اهداف تحقیق	۸
۴-۱ واژگان و اصطلاحات	۸
۵-۱ روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها	۹
۶-۱ جامعه‌ی آماری، حجم نمونه و روش نمونه گیری	۹
۷-۱ متغیرهای تحقیق	۱۰
۸-۱ ابزار گردآوری اطلاعات	۱۱
۱-۸-۱ اعتبار(روایی)	۱۱
۲-۸-۱ اعتماد (پایایی)	۱۱
۹-۱ روش تجزیه و تحلیل داده ها	۱۲
۱۰-۱ محدودیت‌های تحقیق	۱۲
فصل دوم مبانی نظری و پیشینه تحقیق	۱۳
مقدمه	۱۴
۱-۲ بررسی دیدگاه نظری کار زنان	۱۴
۲-۲ نقش زنان در فرایند توسعه اقتصادی	۱۵
۳-۲ ویژگی های فرهنگی زنان روستا	۱۶
۴-۲ وضعیت مشارکت زنان در تولید	۱۷
۵-۲ نظریات اشتغال زنان:	۱۸
۱-۵-۲ ایده‌ی توانمندسازی	۱۸
۲-۵-۲ نظریه رهیافت جنسیتی توسعه	۲۰
۳-۵-۲ نظریه طبقاتی و ناتوانی دولت‌ها	۲۱
۴-۵-۲ نظریه‌ی لانگه	۲۱
۵-۵-۲ نظریه کنش	۲۲

۲۲	۶-۲ کارآفرینی
۲۳	۷-۲ ویژگی‌های کارآفرینان
۲۳	۸-۲ رویکردهای کارآفرینی
۲۴	۹-۲ سیاست‌های کلی در زمینه کارآفرینی
۲۴	۱۰-۲ توسعه روستایی
۲۵	۱۱-۲ اهداف توسعه روستایی
۲۵	۱۲-۲ نقش کارآفرینی در توسعه روستایی
۲۷	۱۳-۲ کارآفرینی و توسعه اقتصادی روستا
۲۸	۱۴-۲ کارآفرینی، ایجاد اشتغال مولد و پایدار و تنوع اقتصاد روستایی
۲۹	۱۵-۲ کارآفرینی و افزایش سرمایه گذاری
۲۹	۱۶-۲ کارآفرینی و توسعه اجتماعی روستاها
۳۰	۱۷-۲ کارآفرینی، استفاده بهینه از منابع و حفظ محیط زیست
۳۱	۱۸-۲ آموزش زنان روستایی و ICT
۳۲	۱-۱۸-۲ تناسب با بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه
۳۲	۲-۱۸-۲ اثر بخشی توصیه‌ها
۳۲	۳-۱۸-۲ پایداری اقتصادی
۳۲	۴-۱۸-۲ توسعه آسان
۳۲	۵-۱۸-۲ کاهش فاصله موجود بین فعالیت‌های تحقیقاتی و آموزشی
۳۳	۱۹-۲ موانع کارآفرینی زنان
۳۳	۱-۱۹-۲ موانع رفتاری
۳۴	۲-۱۹-۲ موانع فردی
۳۴	۳-۱۹-۲ موانع سازمانی
۳۵	۴-۱۹-۲ موانع محیطی
۳۵	۲۰-۲ تجارب سایر کشورها در خصوص کارآفرینی روستایی
۳۶	۱-۲۰-۲ کارآفرینی روستایی در هند
۳۶	۲-۲۰-۲ کارآفرینی روستایی در آمریکا
۳۶	۳-۲۰-۲ کارآفرینی و اشتغال روستایی در چین
۳۷	۴-۲۰-۲ کارآفرینی روستایی در مالزی

۳۸ ۵-۲۰-۲ کارآفرینی روستایی در کانادا
۴۰ ۲۱-۲ تاریخچه‌ای از نقش زنان و جایگاه زن در ایران
۴۲ ۲۲-۲ نقش زنان در جامعه‌ی روستایی بخش مرکزی
۴۳ ۲۳-۲ پیشینه تحقیق
۴۸ فصل سوم محدوده مورد مطالعه
۴۹ مقدمه
۴۹ ۱-۳ ویژگی‌های طبیعی
۴۹ ۱-۱-۳ موقعیت، حدود، گستره استان یزد
۵۰ ۲-۱-۳ موقعیت، حدود، گستره شهرستان ابرکوه
۵۰ ۱-۲-۱-۳ موقعیت
۵۰ ۲-۲-۱-۳ موقعیت جغرافیایی
۵۱ ۳-۲-۱-۳ موقعیت نسبی
۵۱ ۴-۲-۱-۳ موقعیت سیاسی
۵۲ ۵-۲-۱-۳ موقعیت ارتباطی
۵۲ ۳-۱-۳ ویژگی‌های زمین شناسی شهرستان ابرکوه
۵۳ ۴-۱-۳ ژئومورفولوژی
۵۴ ۵-۱-۳ زمین شناسی منطقه بر حسب ارتفاعات
۵۴ ۱-۵-۱-۳ ارتفاعات جنوبی و غربی
۵۴ ۲-۵-۱-۳ ارتفاعات شمالی و شمال غربی
۵۵ ۶-۱-۳ توپوگرافی شهرستان ابرکوه
۵۶ ۷-۱-۳ عوارض طبیعی شهرستان
۵۷ ۸-۱-۳ شیب و جهات شیب
۵۷ ۹-۱-۳ ویژگی‌های اقلیمی
۵۷ ۱-۹-۱-۳ بارندگی
۵۹ ۲-۹-۱-۳ درجه حرارت
۶۱ ۳-۹-۱-۳ ساعات آفتابی
۶۲ ۴-۹-۱-۳ تبخیر
۶۲ ۵-۹-۱-۳ روزهای یخبندان

۶۲ ۳-۱-۹-۶ باد
۶۳ ۳-۱-۱۰ طبقه بندی اقلیمی
۶۳ ۳-۱-۱۰-۱ طبقه بندی دمارتن
۶۴ ۳-۱-۱۱ منابع آب
۶۴ ۳-۱-۱۱-۱ آب های سطحی
۶۵ ۳-۱-۱۱-۲ آب های زیرزمینی
۶۶ ۳-۱-۱۲ پوشش گیاهی
۶۷ ۳-۲ ویژگی های جغرافیای انسانی
۶۷ ۳-۲-۱ خصوصیات جمعیتی شهرستان ابرکوه
۶۸ ۳-۲-۲ ساختمان سنی و جنسی جمعیت شهرستان ابرکوه
۶۹ ۳-۲-۳ ویژگی های اقتصادی شهرستان ابرکوه
۶۹ ۳-۲-۳-۱ کشاورزی
۶۹ ۳-۲-۳-۲ صنعت
۷۰ ۳-۲-۳-۳ صنایع دستی
۷۰ ۳-۲-۳-۴ معدن
۷۰ ۳-۲-۳-۵ بازرگانی
۷۱ ۳-۲-۳-۶ گردشگری
۷۱ ۳-۳ مطالعات کالبدی
۷۱ ۳-۳-۱ گاز
۷۱ ۳-۳-۲ برق
۷۲ ۳-۳-۳ خدمات بهداشتی - درمانی
۷۲ ۳-۳-۴ خدمات آموزشی
۷۲ ۳-۳-۵ شورای اسلامی روستاها و دهیاری ها
۷۲ ۳-۴ نتیجه گیری فصل سوم
۷۴ فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده ها
۷۵ مقدمه
۷۵ ۴-۱ آمار توصیفی
۷۵ ۴-۱-۱ سن پاسخگویان

۷۶ ۲-۱-۴ محل تولد پاسخگویان
۷۶ ۳-۱-۴ وضعیت سابقه کار پاسخگویان
۷۷ ۴-۱-۴ وضعیت تحصیلات پاسخگویان
۷۸ ۵-۱-۴ وضعیت مهارت پاسخگویان
۷۹ ۶-۱-۴ وضعیت اقدام به کسب و کار
۷۹ ۷-۱-۴ تمایل به کارآفرینی
۸۰ ۲-۴ آمار استنباطی
۸۰ ۱-۲-۴ تأثیر عوامل فردی بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۱ ۲-۲-۴ تأثیر شبکه پشتیبانی بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۱ ۳-۲-۴ تأثیر منابع کسب اطلاعات بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۲ ۵-۲-۴ تأثیر عوامل محیطی بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۳ ۶-۲-۴ تأثیر سیاست‌ها و قوانین بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۳ ۷-۲-۴ تأثیر عوامل فناورانه بر کارآفرینی زنان روستایی
۸۴ ۸-۲-۴ تأثیر متغیرهای کارآفرینی بر عامل کارآفرینی زنان روستایی
۸۴ ۳-۴ نتیجه‌گیری
۸۶ فصل پنجم آزمون فرضیات
87 مقدمه
۸۷ ۱-۵ خلاصه تحقیق
۸۷ ۲-۵ یافته‌های تحقیق در پاسخ به سوالات:
۹۱ ۳-۵ نتیجه‌گیری
۹۳ ۴-۵ پیشنهادها
۹۳ ۵-۵ پیشنهادهای پژوهشی
۹۴ پیوست‌ها
۹۹ منابع
۱۰۰ منابع فارسی
۱۰۳ منابع لاتین

فهرست جداول

- جدول ۱-۱ پاسخ دهندگان بخش مرکزی ۱۰
- جدول ۱-۲ نوع مقیاس متغیرها ۱۰
- جدول ۱-۳ ضریب آلفای کرونباخ برای بخشهای مختلف پرسشنامه ۱۲
- جدول ۲-۱ معرفی برخی از تحقیقات انجام شده در ارتباط با موضوع تحقیق ۴۷
- جدول ۳-۱ توزیع سطح بر حسب ارتفاع حوضه آبریز ابرکوه ۵۰
- جدول ۳-۲ شهر، دهستان و آبادی‌های شهرستان ابرکوه ۵۲
- جدول ۳-۳ مشخصات ایستگاه‌های ابرکوه و نقاط همجوار ۵۸
- جدول ۳-۴ مشخصات ایستگاه‌های هواشناسی شهرستان ابرکوه ۶۰
- جدول ۳-۵ طبقه بندی اقلیمی بر اساس روش دمارتن ۶۴
- جدول ۳-۶ منابع آب زیرزمینی شهرستان ابرکوه ۶۶
- جدول ۳-۷ جمعیت شهرستان ابرکوه بر حسب نقاط شهری و روستایی ۶۸
- جدول ۴-۱ توزیع فراوانی و درصد بر حسب شاخص سن ۷۵
- جدول ۴-۲ توزیع فراوانی و درصد بر حسب محل تولد ۷۶
- جدول ۴-۳ توزیع فراوانی و درصد بر حسب سابقه کار ۷۶
- جدول ۴-۴ توزیع فراوانی و درصد بر حسب تحصیلات ۷۷
- جدول ۴-۵ توزیع فراوانی و درصد بر حسب مهارت معین ۷۸
- جدول ۴-۶ توزیع فراوانی و درصد بر حسب اقدام به کسب و کار ۷۹
- جدول ۴-۷ توزیع فراوانی و درصد بر حسب میل به کارآفرینی ۷۹
- جدول ۴-۸ مقادیر ویژه و درصد واریانس تبیین شده ویژگی های فردی ۸۰
- جدول ۴-۹ تأثیر شبکه پشتیبانی بر عامل کارآفرینی زنان روستایی ۸۱
- جدول ۴-۱۰ تأثیر منابع کسب اطلاعات بر عامل کارآفرینی زنان روستایی ۸۱
- جدول ۴-۱۱ تأثیر عوامل محیطی بر عامل کارآفرینی زنان روستایی ۸۲
- جدول ۴-۱۲ تأثیر سیاست ها و قوانین بر عامل کارآفرینی زنان روستایی ۸۳
- جدول ۴-۱۳ تأثیر عوامل فن آورانه بر عامل کارآفرینی زنان روستایی ۸۳
- جدول ۴-۱۴ بررسی تأثیر میزان متغیرهای کارآفرینی بر عامل کارآفرینی ۸۴

فهرست نقشه ها

- نقشه ۳-۱ موقعیت شهرستان ابرکوه در استان یزد ۵۱
- نقشه ۳-۲ توپوگرافی استان یزد ۵۵
- نقشه ۳-۳ نقشه همباران در شهرستان ابرکوه ۵۹
- نقشه ۳-۴ نقشه‌ی همدمای شهرستان ۶۱
- نقشه ۳-۵ کاربری اراضی شهرستان ابرکوه ۶۷

فهرست نمودارها

- نمودار ۳-۱ میانگین حداقل، حداکثر و متوسط دما بر حسب درجه سانتی گراد ۶۰
- نمودار ۳-۲ آگلباد شهرستان ابرکوه طی دوره آماری ۹۰-۱۳۷۵ ۶۸
- نمودار ۳-۲ توزیع نسبی جمعیت بر حسب گروه های عمده سنی ۶۹
- نمودار ۴-۱ نمودار ستونی بر حسب شاخص سن ۷۵
- نمودار ۴-۲ بر حسب محل تولد ۷۶
- نمودار ۴-۳ نمودار ستونی بر حسب سابقه کار ۷۷
- نمودار ۴-۴ نمودار ستونی بر حسب تحصیلات ۷۸
- نمودار ۴-۵ بر حسب مهارت معین ۷۸
- نمودار ۴-۶ بر حسب اقدام به کسب و کار ۷۹
- نمودار ۴-۷ بر حسب میل به کارآفرینی ۸۰

فصل اول

کلیات تحقیق

فرهنگ کارآفرینی، فرهنگی است انعطاف پذیر که در آن هنجارها و باورهای مورد تأیید قرار می‌گیرند و یا تقویت می‌شوند تا بتوان بدن وسیله علائم موجود در محیط را شناسایی و تفسیر کرد و بر اساس آن واکنش مناسب از خود نشان داد. توسعه کارآفرینی می‌تواند فرصت مناسبی را برای مواجهه با بحران‌های اقتصادی-اجتماعی، اشتغال زایی افزایش قابلیت‌های تولیدی و خدماتی، استفاده مؤثر از سرمایه‌های انسانی و ثروت‌های ملی و ایجاد تعادل اقتصادی فراهم سازد کمک به روستائیان و رفع نیازهای پایه آنها از اهداف مهم توسعه است و این در حالی است که سهم بزرگی از مسئولیت تولید جهان چه در خانواده و چه در جامعه به زنان تعلق دارد و اغلب این تلاش‌ها نادیده گرفته می‌شود.

گاهی کلی به جایگاه کنونی زنان در ترکیب جمعیت، نظام آموزشی و عرصه اشتغال در ایران نشان می‌دهد که ساختن نقش سازنده از زنان در توسعه اجتماعی، اقتصادی کشور تا چه اندازه حائز اهمیت می‌باشد این امر در بین زنان روستایی مناطق محروم کشور که از لحاظ کشاورزی محدودیت تنوع دارند از اهمیت بیشتری برخوردار است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که زنان بیش از مردان در معرض فقر و تبعیض جنسیتی قرار دارند. این مسئله به این دلیل است که زنان از قابلیت‌ها و امکانات لازم برای توانمندی و کاهش فقر برخوردار نیستند. وجود موانع و محدودیت‌ها بر سر راه تغییر و تحول پایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان متأثر از عوامل فرهنگی و حقوقی، هرگونه تلاشی را برای از بین بردن فقر آنان با مشکل مواجه ساخته است (شادی طلب و همکاران، ۱۳۸۴).

عوامل بسیاری باعث افزایش فقر و کاهش برابری جنسیتی می‌شوند. ارتقا برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در سطحی گسترده، یکی از اهداف کلیدی هزاره سوم را اعلام کرده است (بانک جهانی، ۱۲۶: ۱۳۸۲). تأکید بر توانمندسازی زنان، نه تنها به دلایل انسان دوستانه و عدالت جنسیتی بلکه به دلیل اهداف توسعه‌ای و نقشی که در ارتقاء بهره‌وری و رشد اقتصادی جوامع دارد صورت گرفته و زنان به عنوان عاملان توسعه قلمداد شده‌اند. (بانک جهانی، ۱۳۸۲)

بر اساس مطالعات، دسترسی بیشتر زنان به تحصیلات و اشتغال درآمدزا در طی دهه‌های گذشته، ارتباطات قدرت را در درون خانواده‌ها در برخی از فرهنگ‌ها به میزان قابل توجهی تغییر نداده است؛ در این موارد زنان تحصیل کرده و شاغل به اندازه زنان بدون شغل و تحصیلات، محروم می‌شوند. در برخی موارد حتی اگر زنان بتوانند درآمدشان را در درون خانواده کنترل کنند، ممکن است نتیجه برای آنها یا خانواده‌شان، کاملاً مثبت نباشد؛ در این موارد زنان از کسب موقعیت مالی بهتر، خشنودند و همچنین از امکان نگهداری و ذخیره آن برخوردار هستند اما کسب ثروت آنها به معنی ثروت بیشتر برای کل خانواده نیست، چرا که همسران و پدران به محض اطلاع از موقعیت مالی آنان، ثروت خود را از آنها دریغ می‌نمایند. همچنین ممکن است این امر منجر به مشکلات زناشویی شود چرا که کسب ثروت ممکن است تهدیدی برای توازن قدرت در خانواده به نظر آید (قلی پور و همکاران، ۱۳۸۷).

با افزایش فرصت های شغلی برای زنان، سطح فرهنگ و آموزش جامعه ارتقا می یابد، زنان درآمد مستقل کسب می کنند و وضعیت تغذیه بهبود می یابد، سن ازدواج بالا می رود و میزان باروری تنزل پیدا می کند. به همین جهت در برنامه های توسعه تلاش می شود تا مشارکت زنان در بازار کار افزایش یابد و زن به عنصری تولید کننده، مشارکت کننده و در عین حال برخوردار از مواهب توسعه مبدل گردد.

۱-۱) بیان مسئله

امروزه کشورها و سازمان های بین المللی به این نتیجه رسیده اند که توسعه کارآفرینی زنان تأثیری مثبت و مستقیم در بسیاری از فعالیت های مختلف کشورها داشته است. از یک طرف سبب توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت های شغلی می شود و از طرف دیگر می تواند سبب بهبود وضعیت اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی زنان و خانواده های آنان شود. بسیاری از دولت ها در بحران های اقتصادی توانسته اند با اتخاذ تدابیر و سیاست هایی و با بهره گیری از نیروی کار زنان بر بحران های جامعه خویش فایق آیند و در مسیر توسعه موفق شوند (گلرد، ۱۳۸۸). محققان معتقدند که فعالیت های کارآفرینی توسط زنان، نقش برجسته ای در سلامت اقتصاد ملت ها دارد و با وجود اینکه کارآفرینی، علم جدیدی است امروزه در تمامی ابعاد توسعه مطرح است و مهمترین دستاورد آن برای کشور ایجاد اشتغال، رفاه، ثروت و شناخت فرصت های مناسب است و موجب ایجاد بستر موفقیت ها می شود و می توان ادعا کرد که سازندگی و توسعه جامعه در گرو افراد و مدیران کارآفرین است که گسترش آن در جامعه به خصوص در روستاها که قطب تولید کشور محسوب می شوند امری ضروری و انکار ناپذیر است.

کارآفرینی زنان روستایی تنها به معنای ایجاد اشتغال برای قشر عظیم روستاییان نیست. بلکه می تواند گامی باشد در راستای توسعه روستایی که به گفته بسیاری از صاحب نظران امر توسعه هم ارزش با توسعه اقتصادی است. بنابراین پرداختن به تأسیس شرکت های روستایی، توسعه صنایع تبدیلی و توسعه و ترویج تعاونی ها و خدمات کشاورزی اقدام مطلوبی در جهت نیل به هدف توسعه روستایی و کارآفرینی است. تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آنان را روستاییان و کشاورزان تشکیل می دهند بیانگر این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی زنان و توسعه روستایی می تواند از میزان مهاجرت روستاییان به شهرها بکاهد و زمینه های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونتشان فراهم آورد. بررسی ها و مطالعات نشان داده، اگر در سطح کلان جامعه به این مقوله بها داده شود و بسیاری از امکانات رفاهی و خدماتی فراهم آمده برای شهرنشینان در اختیار روستاییان نیز قرار گیرد از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته خواهد شد. شاید به جرأت بتوان گفت یکی از مهم ترین ریشه های بیکاری، رشد بی رویه جمعیت و افزایش فقر و فساد در جامعه امروز، مهاجرت روستاییان به شهرهاست. در بسیاری از کشورهای پیشرفته و نیز برخی کشورها ی در حال توسعه طی چند دهه ی اخیر توجه خاصی به موضوع کارآفرینی و کارآفرینان شده است. علت توجه به این موضوع نقش

مهم، مثبت و سازنده کارآفرینان در توسعه اقتصادی پایدار و بهره‌برداری از این انرژی و نیروی بالقوه در جهت مقابله با مسائل و چالش‌هایی نظیر تورم، رکود و به خصوص بیکاری بوده است. در دو دهه اخیر، در سراسر جهان مطالعات بر روی کارآفرینی زنان در حال گسترش است، زیرا زنان در زمان کوتاهی توانسته‌اند با ورود به عرصه کسب و کار تحولات عظیمی در توسعه اقتصادی کشورها ایجاد کنند. یکی از شاخص‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی، مشارکت زنان و نحوه ایفای نقش آنان در حیات اقتصادی-اجتماعی است. نیمی از روستاییان و خانوارهای کشاورز را زنان تشکیل می‌دهند که تأمین کننده بیش از نیمی از صنایع غذایی در سطح جهان هستند (رحیمی، ۱۳۸۲).

توسعه کارآفرینی تنها استراتژی مناسب برای توسعه اقتصادی روستاها نیست، اما نسبت به سایر استراتژیها هزینه کمتری دارد و برای محیط روستایی مناسب‌تر است. با توسعه کارآفرینی و ایجاد شرکتهای کوچک کارآفرین، روستاییان به کالاها و خدمات مورد نیاز خود دست می‌یابند و این امر تاثیر زیادی در رشد اقتصادی روستاها و کاهش پدیده مهاجرت به شهرها دارد. روستاها نیز همچون شهرها، مملو از فرصتهای جدید و کشف نشده هستند که کشف و بهره‌برداری به موقع از این فرصت‌ها و ایجاد کسب‌وکارهای جدید و رقابت‌پذیر بر مبنای آن، می‌تواند مزایای اقتصادی چشمگیری برای روستاییان به همراه آورد. وجود حمایت‌های مستمر از کارآفرینان روستایی، توسعه‌ی بسترهای مناسب (از نظر زیرساختهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) در مناطق روستایی، تشویق کارآفرینان روستایی و... می‌تواند از کارآفرینی، راهکار عملی مناسب برای اهداف توسعه‌ی روستایی یعنی ایجاد اشتغال مفید، افزایش درآمد و مشارکت و اتکا به نفس روستاییان بسازد. کارآفرینی روستایی اساساً تفاوتی با کارآفرینی در شهر ندارد جز اینکه باید آنرا در فضای روستا تصور نمود. کارآفرینی به عنوان موتور محرک توسعه‌ی پایدار اقتصادی است زیرا می‌تواند باعث رشد و توسعه‌ی پایدار اقتصادی کشورها، افزایش بهره‌وری، ایجاد اشتغال و رفاه اجتماعی شود (احمدپور و دیگران، ۱۳۸۳: ۱).

شایسته است برای بهره‌گیری بهینه از ظرفیت زنان روستایی به عنوان نیمی از جمعیت فعال کشور، تدابیری شایسته اتخاذ شود. در این ارتباط توسعه‌ی کارآفرینی می‌تواند به عنوان رویکردی کارگشا در فرآیند بهینه سازی و بهره‌وری نیروی کار و افزایش زمینه‌ها و فرصت‌های اشتغال در جوامع روستایی و کشاورزی کشور محسوب گردد.

بر همین اساس تحقیق حاضر با هدف بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی صورت می‌پذیرد و در همین راستا به سؤالات زیر پاسخ می‌گوید:

- ۱) تأثیر عوامل فردی بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟
- ۲) تأثیر شبکه پشتیبانی بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟
- ۳) تأثیر منابع کسب اطلاعات بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟
- ۴) تأثیر عوامل محیطی بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟
- ۵) تأثیر سیاست‌ها و قوانین بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟

- ۶) تأثیر عوامل فناورانه بر کارآفرینی زنان روستایی به چه میزان است؟
- ۷) کدامیک از مؤلفه‌های کارآفرینی بیشترین تأثیر را در کارآفرینی زنان روستایی داشته است؟

۱-۲ اهمیت تحقیق

هر تحقیق از ابعاد مختلف دارای اهمیت است که لزوم پرداختن به مسئله مورد تحقیق را نمایان می‌سازد. در این تحقیق از سه بعد رویکرد نظری، رویکرد قانونی و رویکرد آماری به اهمیت موضوع پرداخته شده است:

❖ رویکرد نظری: زنان در کشورهای در حال توسعه، امید اول برای ارتقای خانواده‌ها و رشد و توسعه کشورهای خود هستند موفقیت زنان کارآفرین در این جوامع نه تنها سبب سود اقتصادی می‌شود بلکه منافع اجتماعی و فرهنگی هم ایجاد می‌نماید (سیمو، ۲۰۰۱). اما میلیون‌ها زن در این کشورها با موانع ساختاری و فرهنگی در کسب و کار مواجه‌اند و مشکلات متعددی مانند فقدان سرمایه، منابع و قدرت اقتصادی را تحمل می‌کنند.

تقریباً ۷۴ درصد از حدود ۳/۱۹ میلیون نفر از فقیرترین افراد دنیا را که در نهادهای مالی خرد فعالیت می‌کنند زنان تشکیل می‌دهند (ایه‌جور^۱، ۲۰۰۲) در این میان زنان روستایی وضعیتی به مراتب انسجام‌تر از هم نوعان ثمری خود دارند و به همین دلیل است که سیاست‌گذاران تمامی کشورها توجه خاص را به توسعه روستایی و رفع مشکلات و معضلات روستاها معطوف نموده‌اند. امروزه، صاحب‌نظران بین‌المللی بر این اعتقاد هستند که باید جدای از سیاست‌ها و راهبرد های کلان توسعه و توسعه اقتصادی، به طور ویژه و مشخص به توسعه روستاها و ریشه‌کنی فقر گسترده‌ای که بر آنها حاکم است پرداخته شود. (میرزاامینی، ۱۳۸۳). که این مهم بودن در نظر گرفتن نقش مهم زنان در جامعه امکان‌پذیر نخواهد بود چرا که زنان روستایی علاوه بر کار بدون مزدی که در مزارع انجام می‌دهند فعالیت‌هایی خارج از مزرعه را بر عهده دارند که می‌تواند از آنها دستمزدی به دست آوردند. بنابراین زنان روستایی را می‌شود گفت که سه نقش را بر عهده دارند: کدبانو، کشاورز و کارگزار. هر چند در اثر موارد مشاهده می‌شود که وام اختصاصی به یک کارگزار زن بسیار کمتر از موارد مشابهی است که به مردان داده می‌شود. با این حال زنان کارآفرین در مسیر کارآفرینی خود توانسته‌اند موفقیت‌هایی بدست آورند که می‌تواند تأثیر شگرفی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور بر جای گذارد (حسینی نژاد، ۱۳۸۳). زنان با کارآفرینی می‌تواند توانایی‌های خود را آشکار سازند و موانعی که در بروز استعدادهای خود دارند رفع نموده و هر روز بیشتر بر جسارت‌های خود بیفزایند، اما مسایل، موانع و چالش‌های گوناگونی پیش روی زنان وجود دارد که از آن بین می‌توان به مواردی همچون تبعیض جنسیتی، مردسالاری، عدم اعتماد مؤسسات مالی و بانکداران به زنان، دسترسی اندک زنان به بودجه، نگرش خانواده به زنان و توقع قرار دادن بیشتر وقت به بچه‌داری و خانه‌داری از سوئی و در اولویت قرار

¹ Iheduru

دادن خانواده از سوی زنان روستایی، همچنین پایین بودن مهارت‌های مدیریتی در زنان به دلیل وجود سابقه طولانی تبعیض جنسیتی و عوامل از این دست اشاره نمود که باعث به چالش کشیده شدن کارآفرینی زنان بالاخص زنان روستایی می‌گردد که کلیه‌ی این موارد قابل حل است یا حداقل می‌توان اثرات آن را کاهش داد.

ما به عنوان مربیان زنان روستایی مسئول انتقال این عقیده آنان و در عین حال تلاش برای قرار دادن تمام عوامل حیاتی ورود زنان روستایی به فعالیت‌های کارآفرینانه هستیم. در غیر این- صورت فرصت‌های کارآفرینانه حاصل نخواهد شد. آنها فراموش خواهند گردید و در نهایت نقش زنان در توسعه روستایی بسیار کمتر از استعدادهای موجود در آنها خواهد شد. بر اساس استناد به نظر صاحب‌نظران و با توجه به نقش مهم زنان در جامعه بالاخص روستاها، بایستی کارآفرینی را در آنان تقویت کرد که تحقیق این مهم مستلزم مطالعه و بررسی است تا بتوان با شناخت بسترها و زمینه‌ها اقدام لازم را در این مورد به سرانجام رساند.

❖ رویکرد آماری: زنان نیمی از آحاد جامعه (۴۹/۲ درصد جمعیت کشور) را تشکیل می‌دهند. با آنکه برای اولین بار در تاریخ ایران با گروه عظیمی از زنان رو به رو هستیم که بر خلاف همه ادوار گذشته صاحب سواد و حتی تحصیلات عالی هستند. چنانچه در سالهای اخیر بیش از ۶۴ درصد ورودی دانشگاهها را زنان و دختران به خود اختصاص داده‌اند اما هنوز سهم شایسته‌ای در اقتصاد ملی (و جهانی) را به خود اختصاص نداده‌اند و بر اساس آمارهای منتشره از سوی مرکز آمار ایران میزان بیکاری زنان از ۱۴ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۱۷/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده و با آنکه تحول مثبت و چشمگیر زنان فراتر از مردان بوده است اما نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۲ در بین مردان ۹/۸ درصد و در مورد زنان ۲۵ درصد بوده است و در سالهای اخیر به ۲۱ درصد رسیده است (مرکز مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۸۲).

بر همین اساس زنان تنها ۱۳ درصد از مشاغل مزدبگیری را دارا هستند و اشتغال زنان در بخش دولتی و عمومی کاهش یافته است به طوری که در سال ۱۳۷۶، ۳۳ درصد و در سال ۱۳۸۳ به ۳۱ درصد رسیده است اما فعالیت اقتصادی زنان در حوزه کارآفرینی در سال ۱۳۷۶ فقط ۷/۱ درصد و در سال ۱۳۸۲، ۱/۲ درصد و در سال ۱۳۸۳ با افزایش نامحسوسی به ۱۳ درصد رسیده است. این نسبت‌ها برای زنان در سال ۱۳۸۳ با افزایش فعالیت در بخش کشاورزی و کاهش در بخش خدمات و صنعت بوده است (گلرد، ۱۳۸۳).

با توجه به آمار ارائه شده کارآفرینی زنان از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است و توجیهی اقتصادی دارد. بنابراین انجام مطالعه و بررسی در این زمینه از لحاظ اقتصادی توجیح پذیر است و بایستی صورت گیرد.

❖ رویکرد قانونی: دولت بنابر قانون اساسی و نیز برنامه‌های تصویب شده قصد دارد که تصدیگری خود را کاهش داده و از مقدار کارکنانش بکاهد. تجربه‌های جهانی نشان داده که دولت بهتر است اقتصاد را به خود مردم و نیروهای بازار واگذار کند، اما در این مسیر دولت باید ساز و کارهای لازم را برای فعالیت آزادانه و رقابتی همه نیروها خاصه نیروهای کارآفرین فراهم

سازد و به ویژه ضروری است از زنان که بنا به عرف و عادت جامعه کمتر در صحنه‌های اقتصادی حضور داشته‌اند حمایت‌های بیشتری نماید چرا که زنان بنا بر پیش گفته‌ها یک نیروی عقب افتاده و بی‌سواد و فاقد مهارت نیستند، بلکه نیروی بالنده‌ای هستند که لااقل در عرصه‌های آموزش عالی بر مردان سبقت گرفته و نمی‌توان سرمایه‌گذاریه‌های کلانی را که برای آموزش آنان صرف شده و می‌شود نادیده گرفت و بی‌نتیجه رها نمود. بنابراین در راستای این سیاست (کاهش تصدیگری دولت) لازم است که نقش دولت از ایجاد کننده کار و کارفرما به فراهم ساختن زمینه در بروز فرصت‌های کارآفرینی برای زنان تغییر یابد. طبق ماده ۸۰ از برنامه پنجم به دولت اجازه داده می‌شود در راستای اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای در توسعه مشاغل نو اقدام‌های زیر را انجام دهد:

(الف) حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های تولیدی ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطای کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی مهندسی، تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها.

(ب) رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت پذیر.

(ج) گسترش کسب و کار خانگی و مشاغل از راه دور و طرح‌های اشتغالزای بخش خصوصی و تعاونی به ویژه در مناطق با نرخ بیکاری بالاتر از نرخ بیکاری متوسط کشور.

(د) حمایت مالی و حقوقی و تنظیم سیاست‌های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت‌های غیر متشکل اقتصادی خانوار به شکل‌ها و واحدهای حقوقی.

(و) حمایت مالی از بخش غیردولتی به منظور توسعه کسترش و آموزش‌های کسب و کار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای و علمی-کاربردی.

(ه) اعمال تخفیف پلکانی و یا تأمین بخشی از حق بیمه سهم کارفرمایان کارگاهی که با تأیید و یا معرفی واحدهای وزارت کار و امور اجتماعی نسبت به بکارگیری نیروی کار جدید مبادله می‌نماید، به شرط آنکه واحد تازه تأسیس بوده و یا در سال قبل از آن، کاهش نیروی کار نداشته باشد. نظر به اسناد بالادستی و پایین‌دستی و سند چشم‌انداز کشور و سند توسعه استان، توجهی ویژه در اسناد به این امر، حکایت از اهمیت ویژه کارآفرینی زنان روستایی دارد و همچنین موقعیت هر طرح کارآفرینی بستگی به مطالعات و بررسی‌های قبل و بعد از اجرای طرح دارد. با توجه به موارد و مسائل ذکر شده در بالا و اهمیت مبحث کارآفرینی برای کشور و با عنایت به این‌که سطح کارآفرینی در زنان روستایی بخش مرکزی شهرستان ابرکوه پایین به نظر می‌رسد و همچنین علاقه محقق به این موضوع، انجام این تحقیق برای دستیابی به عوامل تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی ضروری به نظر می‌رسد.

۳-۱ اهداف تحقیق

- هدف اصلی این پژوهش بررسی مؤلفه های تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی، روستاهای بخش مرکزی ابرکوه می باشد در چارچوب این هدف اصلی، اهداف جزئی زیر مدنظر است:
- بررسی و شناخت موانع و مشکلات تأثیرگذار بر کارآفرینی زنان روستایی بخش مرکزی
 - شناسایی منابع کسب اطلاعات کارآفرینی توسط زنان روستایی
 - تعیین راهکارهایی جهت افزایش کارآفرینی زنان روستایی بخش مرکزی

۴-۱ واژگان و اصطلاحات

هر واژه دارای مفهومی کلی است که با شنیدن آن ذهنیتی از آن وجود دارد. اما این مفهوم می تواند در شرایط و جایگاه های مختلف کاربردها و مضامین مختلفی داشته باشد و محقق بایستی تعریفی متناسب با شرایط تحقیق از واژه ارائه نماید که مقصود وی را از آن واژه در تحقیق به درستی نمایان سازد. به این تعریف، تعریف عملیاتی گویند. در تحقیق حاضر تعاریف واژگان به شرح زیر می باشد:

کارآفرینی : مفهوم کارآفرینی ، مفهومی نسبتاً جدید است که شاید زائیده مشکلات اشتغال باشد . البته کارآفرینی از ابتدای خلقت بشر و همراه با او در تمام شئون مختلف زندگی انسانی حضور داشته و مبنای تمامی تحولات و پیشرفت های بشری بوده است. ولی واژه کارآفرینی واژه نویی است که هنوز تعریف دقیقی از آن ارائه نشده است. کارآفرینی عبارتست از فرایند ایجاد ارزش از راه تشکیل مجموعه منحصر به فردی از منابع به منظور بهره گیری از فرصت ها. تعاریف دیگری هم از کارآفرینی ارائه شده است که کم و بیش همانند تعریف فوق می باشند و این تعریف ماحصل کلیه آنها می باشد: " کارآفرینی فرایند خلق ابتکارها و نوآوریها و ایجاد کسب و کار های جدید در شرایط خطر خیز از طریق کشف فرصت ها و بهره گیری از منابع می باشد (بهرامی زاده، ۱۳۸۹). کارآفرینی کارآفرینی عبارت است از فرآیند خلق هر نوع پدیده ی جدید با ارزش همراه با خطرپذیری های مالی، روانی و اجتماعی برای رسیدن به نتایج مطلوب و پاداش دهنده، رضایت خاطر و استقلال مالی (گلستان هاشمی، ۱۳۸۲).

زنان کارآفرین: زنانی که به تنهایی، یا با مشارکت و یا از طریق ارث کسب و کاری را ایجاد کرده و با قبول خطرات مالی و مسئولیت های اجتماعی، اخلاقی، روانی و مالی در اداره امور روزانه شرکت جویند و با خلاقیت و نوآوری محصولات جدیدی را ایجاد یا گسترش دهند تا در بازار بر رقبا غلبه یابند (لاوی دینا^۱، ۱۹۹۵). در این پژوهش منظور از زنان روستایی کارآفرین کسانی هستند که عمدتاً به منظور کسب سود و رشد، کسب و کاری را در روستا تأسیس و اداره می کنند که مشخصات اصلی آن نوآوری و مدیریت است.

^۱ Lavi dina